

CAPÍTOL 1

Tot sovint s'han descrit cases del terror, i castells, plens de fantasmes i quimeres, conjurats per la prosa màgica del geni artístic per turmentar l'ànima i embruixar la ment inquieta. Però, fets de la mateixa matèria de què estan fets els somnis,¹ ¡què eren comparats amb el casalot de desesperació on s'estava asseguda la Maria en un racó, maldant per aplegar els seus pensaments dispersos!

La sorpresa, l'esbalaïment, que passaven a frec de fol·lia, semblaven haver-li estordit totes les facultats, fins que a poc a poc se li va despertar una sensació d'angoixa punyent, i una remolinada de ràbia i indignació li va revifar el pols defallent. Els records, succeint-se un darrere l'altre a una velocitat esfereïdora, amenaçaven de cremar-li el cervell i convertir-la en una companya ben digna d'aquells habitants terrorífics, els xiscles i gemecs

1. William Shakespeare, *La tempestat*, IV, v. 156-157.

dels quals no eren la xiuladissa etèria del vent que remuga ni d'ocells espantats, modulats per una fantasia romàntica, que distreuen alhora que esgarrifen, sinó aquella mena de tonades planyívoles que fan arribar directament al cor una certesa aterridora. ¡Quin efecte no devien tenir en una persona plenament entregada a la compassió humana i corsecada pels temors de la maternitat!

La imatge de la seva filla surava tothora en la visió de la Maria, i en recordava el primer somriure lúcid com només una mare —una mare desgraciada— el pot arribar a recompondre. Li sentia aquell mig parlar mig par-rupar i en notava els ditets titil·lant-li sobre el pit inflammat, ple a vessar d'un aliment pel qual aquella seva criatura estimada potser ara es delia en va. De llet n'hi podia donar qualsevol estranya —la Maria es dolia només de pensar-hi—, però, ¿qui la cuidaria amb la tendresa i l'abnegació d'una mare?

Les ombres ja difuminades d'antigues amargures se li van presentar de sobte en una desfilada llòbrega i es van projectar amb nitidesa en les parets del seu presidi, magnificades per l'estat d'ànim des del qual les observava. Encara plorava la seva filla, lamentava que fos una nena i al llarg de la vida li augurava tota mena de greuges i dissorts que el sexe amb què havia nascut li feien gairebé inevitables, per bé que alhora temia que ja fos

malaguanyada. Havent maldat la seva imaginació per obrir el ventall de possibilitats, pensar que es podia haver mort li era un suplici, però veure-la a la deriva en un mar desconegut no era gaire menys desolador.

Al cap de dos dies a mercè d'un estat d'ànim arrauxat i fluctuant, la Maria va començar a reflexionar amb més calma sobre la situació en què es trobava, perquè en descobrir l'atrocitat de què havia estat víctima havia quedat del tot incapacitada per al raonament serè. No s'hauria imaginat mai, ni portant a l'extrem la corrupció i degradació moral, que aquella maquinació s'hagués pogut gestar en una ment humana. Havia quedat estordida per un cop improvís, però no havia pas de renunciar amb indolència a la vida, per molt mancada de joia que fos, ni havia de suportar el patiment sense maldar per sortir-se'n i imposant un límit a la paciència. Fins llavors només havia meditat per identificar el dard d'aquella angoixa, i havia reprimat els neguits del cor que venien de la ràbia i la indignació merament desdenyant-los. Ara es disposava a revestir-se la ment de fortalesa i plantejar-se a què es dedicaria en aquella cel·la llòbrega. ¿Que no es tractava d'escapar-se, fugir a socórrer la seva filla i frustrar aquella trama mesquina del seu tirà, que no era sinó el seu marit?

Aquests pensaments li van desvetllar l'ànima adormida i va recuperar el control de si mateixa, que semblava

haver perdut en aquella soledat infernal a què l'havien abocada. Aquelles primeres sensacions d'impaciència abassegadora van començar a amainar, i el ressentiment va donar pas a la tendresa i a una reflexió més assossegada, malgrat que de nou la ràbia li va interrompre el curs serè dels pensaments quan va provar de bellugar els braços emmanillats. Però aquella indignació no havia d'anar més enllà de suscitar-li una sensació momentània de desdeny, que va quedar diluïda en un lleu somriure, perquè la Maria era lluny de pensar que una ofensa personal fos gaire difícil de capejar amb magnànima indiferència.

Es va acostar a la finestreta reixada de la cambra i durant una bona estona es va limitar a contemplar l'estesa blava que tenia al davant, tot i que aquella finestra dominava un jardí desolat i part d'una immensa mola d'edificis on, després de mig segle de ruïna i deteriorament, s'havien fet unes obres de millora matusseres, purament per fer-los habitables. Havien arrencat l'heura de les torretes, i les pedres que no havien hagut de menester per apedaçar els estrips de l'edat i repel·lir l'embat dels elements havien quedat escampades en piles pel pati esgavellat. La Maria va contemplar aquest paisatge una estona que feia de mal dir, o més aviat va mantenir la mirada fixa en les parets, mentre sospesava les seves circumstàncies. A l'amo d'aquesta presó, més horrorosa que cap altra, l'havia escridassat poc després d'entrar-hi

queixant-se d'injustícia, en un to que hauria justificat el tracte que ell li dispensava, si un somriure maligne, en el moment que ella apel·lava al seu bon seny, no hagués sufocat amb una rotunditat esgarrifosa les queixes i els retrets que ella li feia. Per la força o per consens, ¿què s'hi podia fer? Sense cap mena de dubte alguna sortida se li acudiria a una ment activa sense cap altra ocupació que cavil·lar i amb prou determinació per posar a la balança el risc de perdre la vida i la possibilitat d'alliberar-se.

Enmig d'aquestes reflexions va entrar una dona de pas ferm i decidit, de faccions marcades i uns grans ulls negres que es van quedar clavats en els de la Maria, com si cerqués intimidar-la, mentre li deia:

—Val més que segueu i sopeu, en comptes de mirar els núvols.

—No tinc gana —va respondre la Maria, que abans havia pres la decisió de parlar tranquil·la i serena—; ¿per què hauria de menjar res?

—Tot i això, hauríeu de menjar alguna cosa, i menjareu. He tingut moltes senyores al meu càrrec que havien decidit deixar-se morir de gana, però tard o d'hora van abandonar l'empresa així que van recuperar el senderi.

—¿De debò us penseu que soc boja? —va demanar la Maria, igualant la mirada inquisidora de la dona.

—Ara mateix no. Però, ¿i això què demostra? Doncs que a vós us haig de vigilar més de prop, precisament perquè de vegades sembleu tan entenimentada. No heu fet ni un mos d'ençà que vau arribar en aquesta casa. —La Maria va sospirar ostensiblement—. ¿Quina altra cosa a banda de la follia pot provocar aquesta aversió al menjar?

—N'hi ha una altra: el dol; no faríeu aquesta pregunta si sabéssiu què és.

La cuidadora va sacsejar el cap, i un somriure escruixidor de fortlesa desesperada va ser la resposta, ferma i reveladora, que va obligar la Maria a fer una pausa abans d'afegir:

—Però igualment menjaré una mica. No tinc intenció de morir-me. Conservaré l'enteniment i us convencré fins i tot a vós, abans que ni us en adoneu, que en cap moment he perdut el senderi, per molt que alguna droga infernal me n'hagi pogut privar temporalment. —El dubte creixia en l'expressió de la zeladora com més provava la Maria de demostrar-li que anava errada.—
¡Tingueu paciència! —va exclamar llavors amb una solemnitat que feia respecte—. ¡Verge Santa! ¡Com si a hores d'ara encara no n'hagués après!

Ho va dir en una veu ofegada que delatava l'angoixa que maldava per reprimir i, imposant-se al fàstic i a la nàusea, es va obligar a menjar prou perquè quedés

provada la seva docilitat, girant-se contínuament per mirar aquella dona desconfiada, l'atenció de la qual es va assegurar mentre li feia el llit i li endreçava l'estança.

—Veniu-me a veure sovint —va dir la Maria en to persuasiu, obeint a un pla indefinit que havia ideat de corre-cuita quan, havent observat detingudament les formes i les faccions d'aquella dona, va quedar convençuda que tenia un enteniment superior a l'habitual—, i ja em podeu tenir per boja, fins que us veureu obligada a reconèixer el contrari.

Aquella dona no era ximple, és a dir, estava per sobre de les de la seva classe, i el patiment no havia arribat a coagular-li la saba de la misericòrdia, que en realitat adquireix un fluir més endreçat quan som capaços de meditar sobre la nostra pròpia desgràcia. No van ser tant les paraules com les maneres de la Maria que li van provocar una lleu fiblada de sospita en el pensament, acompanyada de la compassió inevitable, però altres quefers diversos i el costum de repel·lir la compunció li van estalviar, de moment, d'examinar-la amb més detenció.

Però quan li van dir que ningú, tret del metge que la família d'ella havia designat, tenia permís per veure la senyora del final de la galeria, va obrir encara més aquells ulls inquietos, va fer un «hmmm» i tot seguit va preguntar per què. En resposta li van dir, sense gaires detalls, que

la malaltia era hereditària i que, com que les rauxes no li venien sinó a intervals molt espaiats i irregulars, calia tenir-la ben vigilada, perquè com més llargs eren els lapses de lucidesa més perversa es tornava ella quan qualsevol caprici o disgust l'enfilava al paroxisme de la frenesia.

Si el seu amo li hagués fet confiança, segurament ni la pietat ni la curiositat haurien aconseguit que es desviés del camí recte de les seves obligacions; perquè havia patit massa en la seva relació amb el gènere humà per no estar ben decidida a garantir-se el favor d'algú, més per acomodar-se a les fal·leres de la gent que no pas per aconseguir-ne l'aprovació exhibint una conducta íntegra. Una desgràcia nefasta l'havia deixada al llindar mateix de l'existència, i la tragèdia de la seva mare era un llast feixuc que, innocent com era, duia lligat al coll per arrossegar-la al clot de la destrucció. No podia pas prendre la determinació heroica de socórrer una desgraciada, però, ofesa per la crua suposició que se la pogués entabanar amb la mateixa facilitat que a una minyona qualsevol, va decidir no posar obstacles a la seva curiositat i, per molt que no va acabar de capir mai del tot les seves pròpies intencions, sempre que es va poder escapolir de la vigilància es va estar asseguda escoltant el relat que la Maria es delia per explicar amb tota l'eloqüència persuasiva del dolor.

És tan reconfortant veure el rostre d'un ésser humà, malgrat que hi sigui escassa la llueur divina de la virtut, que la Maria esperava amb ànsia que tornés la cuidadora, ben bé com si fos un raig de llum que vingués a trencar la penombra d'aquella letargia. Tenia la sensació que rabejar-se en l'amargura esmussava o bé esmolava les facultats fins als dos extrems oposats: causant atoniment, aquella melancolia indolent que us va decandint, o esperonant l'activitat frenètica d'una imaginació pertorbada. La Maria se sumia en un d'aquests estats, després de quedar fastiguejada de l'altre, fins que la manca d'alguna mena d'ocupació es va tornar encara més dolorosa que el pes o la sensació mateixa de l'amargura; i aquella reclusió que l'havia relegada a un reducte de l'existència, amb un avenir invariable al davant, va esdevenir el càstig més insuportable. Tenia la sensació que la flama de la vida se li consumia encalçant les boires d'una masmorra que no hi havia cap sortilegi que pogués dissipar. ¿Amb quin objectiu havia d'aplegar tota la seva energia? ¿Que no era una immensa presó, el món? ¿I que no hi havien nascut esclaves, les dones?

Per molt que d'entrada va fracassar en l'intent de suscitar un sentiment d'injustícia en l'ànim de la zeladora, perquè l'hi havien modelat en la misantropia, sí que va aconseguir arribar-li al cor. La Jemima (només tenia dret a un nom cristià, cosa que no li havia procurat

mai cap privilegi cristià) va poder escoltar pacientment els detalls de la reclusió de la Maria adduint excuses. Havia sentit en carn pròpia la mà aclaparadora del poder, s'havia endurit arran de la injustícia i havia deixat de fer-se creus davant de les perversions de la ment que erigeixen l'opressió en sistema. Però quan va saber que li havien arrabassat la filla, de només quatre mesos, que gomboldava amb tota la diligència i la tendresa maternes, la Jemima va notar que se li desvetllaven dins del cor unes emocions femenines que feia molt de temps que se li havien assecat, i va decidir alleujar tant com pogués, sense posar en perill la seva posició, el patiment d'una mare dissortada, aparentment ferida i certament desgraciada. Sembla que del gest racional més senzill se'n desprèn un sentit del bé que presideix totes les facultats mentals, ben bé com si fos el sentit mestre dels sentiments, per redreçar la resta. Però (perquè la comparació encara es pot portar més lluny), ¿quantes vegades les ocupacions ordinàries i els plaers innobles de la vida no acaben debilitant o destruint del tot la sensibilitat exquisida de tots dos?

Per descomptat que conservar la seva feina era un objectiu important per a la Jemima, a qui havien perseguit d'un cau a l'altre com si fos una salvatgina o com si s'hagués infectat d'una pesta moral. El sou que rebia, la major part del qual destinava a un estalvi que era la seva

única possibilitat d'emancipació, era molt més substancial del que es podia esperar que li oferissin a cap altra banda, això suposant que a ella, una marginada de la societat, li fos permès de guanyar-se la vida treballant per a una família respectable. Sentint la Maria que tothora es planyia de desesma i de no poder ni enganyar el dolor entretenint-se amb les ocupacions a què s'hauria lliurat en circumstàncies normals, aviat va quedar convençuda, per compassió i per aquell respecte instintiu per la virtuositat —que aquells qui el tenen no poden erradicar mai—, que li portaria uns quants llibres i estris d'escriptura. La conversa amb la Maria l'havia entretinguda i interessada, i la conseqüència lògica es va materialitzar en un desig, que ella amb prou feines si va intuir, d'aconseguir l'estima d'una persona que admirava. El record de dies millors es va fer més vívid. Veient que les concepcions que havia albergat semblaven menys romàntiques del que li havien semblat durant molt de temps, una guspira d'esperança li va desvetllar la ment per encarar una nova activitat.

¡Que agràides les atencions que prestava a la Maria! Angoixada pel pes mort de l'existència o víctima del rosec càustic del descontentament, ¡amb quant d'afany s'esforçava per escurçar aquells dies tan llargs que no deixaven cap rastre! Tenia la sensació de navegar en la immensitat oceànica de la vida sense cap senyal de terra

a la vista que li donés idea de l'avenç del temps; trobar alguna cosa a fer en aquell moment era tot un tomb en la seva fortuna, el principi vivificador de la natura.